

study determined the modern constitutional reform, actively discussed and implemented in Ukraine. Moreover, almost no attention is paid to the regulation of land relations in the future Constitution. Therefore, the article is of considerable practical importance. The author suggested interpretation of the current wording of Art. 13 of the Constitution of Ukraine. The author concludes that the provision on the land property right of the Ukrainian people can be interpreted in several ways. First, the proclamation of national sovereignty over the territory of Ukraine and its natural resources. Secondly, it is a sign of ownership of the state and local communities to land and other natural resources. Thirdly, it is designated as «primary» property rights that there was based on public property in the early 90's. Fourth, is the designation of special value to the land as «national heritage». Author also formulated some proposals to change the constitutional model of regulation of land relations on the two possible alternative directions: the rejection of land relations regulation in the Constitution and regulation in the Constitution of certain key issues relating to land relations.

Keywords: *Constitution, property rights, land, territory, sovereignty.*

УДК 340.13

О. О. СИДОРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теорії держави і права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ

Розглянуто значення процесуальних норм права у правореалізаційній діяльності шляхом визначення їх ролі у процесі здійснення судочинства. Констатовано, що норми права переважно містять в собі як матеріальну, так і процесуальну складову, кожна з яких може проявлятися на різних етапах правового регулювання. Це особливо проявляється на етапі безпосередньої правореалізації: особливо відчутним стає те, що поділ норм на процесуальні і матеріальні є поділом норм права не за ознаками, а за роллю в регулюванні суспільних відносин на певному етапі. Суттєвий вплив на подальший розвиток процесуальних норм здійснюють інтеграційні процеси. Обґрунтовано, що розкриття змісту процесуальних норм права має відбуватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та його правових позицій.

Ключові слова: *правореалізація, процесуальні норми права, система права, процедура, регулювання, правові позиції, Європейський суд з прав людини.*

Правореалізаційна діяльність характеризується тим, що серед сукупності норм, що забезпечують безпосередню реалізацію прав та обов'язків учасників суспільних відносин (поза правозастосуванням) і норм, що врегульовують порядок правозастосовної правореалізації, особливого значення набувають процесуальні норми, які встановлюють процес здійснення судочинства.

Процедура позаправозастосовної реалізації, як правило, базується на диспозитивному методі правового регулювання, коли учасники відносин мають вибір – вдаватися до запропонованої процедури чи ні. Проте якщо вони вирішують до неї звернутися, її результат, як правило, стає обов'язковим для них, держава надає йому свій захист.

Так, наприклад, ст. 181 Господарського кодексу України встановлює загальний порядок укладання господарських договорів. У ній, зокрема, передбачено, що господарський договір

за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення цього виду договорів [1].

Ще одним прикладом дії процесуальних норм у правореалізаційному процесі є процедура переводу працівника з однієї установи, організації, підприємства до іншої. Ані Кодексом законів про працю, ані іншими нормативними актами ця процедура остаточно не врегульована. Ніде не сказано, упродовж якого часу один керівник повинен відповісти на звернення іншого. Більше того, не існує обов'язку відповісти. Відсутність чіткої процедури переведення працівника з одного підприємства, установи,

організації до іншого за згодою між керівниками породжує невизначеність, може призвести до конфлікту.

Бачимо досить детальну регламентацію на рівні процедури, що має місце у сфері приватноправових відносин і позаправозастосовної правореалізації. Проте, якщо одна зі сторін відносин відхилиться від встановленого порядку, друга сторона отримає право на захист своїх прав у судовому порядку.

Підкреслимо, що норми права переважно містять у собі як матеріальну, так і процесуальну складову, кожна з яких може проявлятися на різних етапах правового регулювання. Це особливо проявляється на етапі безпосередньої правореалізації. Процедурного характеру набуває норма, що встановлює правило поведінки як складову частину певної цілісної процедури реалізації того чи іншого дозволу або обов'язку; поза цією процедурою вона або втрачає самостійне регулятивне значення, або розглядається як норма матеріального права. Таким чином, у процесі безпосередньої правореалізації особливо відчутним стає те, що поділ норм на процесуальні і матеріальні є поділом норм права не за ознаками, що визначають їх сутнісну природу, а за роллю в регулюванні суспільних відносин на певному етапі; при цьому в правовому регулюванні беруть участь як норми права, що не змінюють свого призначення упродовж усього процесу правового регулювання (виконуючи роль правила поведінки суто матеріального або виключно процесуального характеру), так і норми, призначення яких може змінюватися.

Так, наприклад, норма ст. 87 Цивільного кодексу України, відповідно до якої для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження, сама по собі процесу створення юридичної особи не розкриває. Проте у взаємозв'язку з нормами, що розкривають вимоги до статутних документів юридичних осіб і порядок їх державної реєстрації, проявляється її процедурний характер.

У цілому система процесуальних норм права виступає гарантією визначеності правового регулювання, яка забезпечується шляхом закріплення певних чітко встановлених процедур, через які суб'єкти права отримують або можливість ознайомитися з тим, які вимоги до них висуває чинне право, або реалізувати норми права, або звернутися за захистом порушеного права.

Приватноправові відносини, для регулювання яких використовується переважно диспозитивний метод правового регулювання, меншою мірою потребують їх обслуговування з боку норм процесуального права, залишаючи простір суб'єктам права для самостійного визначення найбільш зручної для них процедури реалізації своїх прав. Публічна сфера правових відносин заснована переважно на використанні імперативного методу регулювання, а тому потребує більшої урегульованості з боку процесуальних норм. Якщо регулювання приватноправових відносин має базуватися на забороні відмови в реалізації суб'єктивного права на тій підставі, що відсутня відповідна процедура його реалізації, то в публічно-правовій сфері відносин має діяти зворотне правило, засноване на вимогах принципу законності: владні повноваження не можуть бути реалізовані за відсутності норм права, що врегульовують процедуру такої реалізації.

Так, наприклад, учасники цивільних правовідносин самостійно обирають форми, способи, час та межі своєї юридичної та фактичної поведінки, не порушуючи права інших, сторонніх осіб. У цьому знаходить свій вияв загальна ідея, згідно з якою у галузі приватного права особа здійснює свої суб'єктивні права вільно, на власний розсуд. У приватноправових відносинах особливістю процесу реалізації суб'єктивних прав є значний вибір фактичної поведінки управнених осіб, тобто вибір форм та способів реалізації права й досягнення інтересу за допомогою різноманітних фактичних дій [3, с. 105]. Є категорії прав, зокрема, особисті немайнові, що навіть закон не може визначати способи та характер їх реалізації [3, с. 106].

Найбільшого значення набувають процесуальні норми, коли йдеться про реалізацію норм матеріального права, в процесі якої задіяні суб'єкти, наділені владними повноваженнями. В першу чергу йдеться про юрисдикційні процедури.

Так, зокрема, адміністративні процесуальні норми регулюють діяльність суду, спеціально уповноважених державних органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію норм матеріального права.

Процесуальні норми, що регулюють порядок розгляду і вирішення судами цивільних і господарських справ та виконання судових рішень, складають цивільне процесуальне право та господарське процесуальне право. Вони мають своїм призначенням встановлення порядку і

процедури вирішення судами цивільних і господарських справ. Ці процесуальні галузі найбільш схожі між собою, але на практиці часто постає питання щодо розмежування цивільної, господарської та адміністративної юрисдикцій. Справа в тому, що помилка в цьому процедурному питанні (визначенні підсудності спору, що виник) може призвести до того, що особа, матеріальне право якої було порушено, втратить можливість його захисту.

Так, спір підлягає розгляду господарським судом, якщо учасники спору – два суб'єкти господарювання. Якщо ж, наприклад, у підприємства виник спір із фізичною особою, яка не є суб'єктом господарювання, він розглядається загальним неспеціалізованим судом (див. постанови Верховного Суду України від 13.07.2004 № 10/732 та від 15.03.2005 № 27/64), незалежно від того, хто з учасників спору – підприємство або фізична особа – подає позов до суду. У той же час слід враховувати спеціальні правила, які можуть передбачатися процесуальними кодексами або іншими актами законодавства. Так, якщо фізична особа є учасником (засновником, акціонером) господарського товариства, з яким у такої особи виник спір (у тому числі, якщо така особа є учасником, який вибув зі складу засновників), спір має розглядати не загальний неспеціалізований, а господарський суд. Підстава для цього – пряма вказівка на те, що такі спори підвідомчі господарським судам, в п. 4 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України [4]. Якщо одним із учасників спору є суб'єкт владних повноважень і спір виник саме у зв'язку з їх виконанням, а не у зв'язку з господарською діяльністю такого суб'єкта, то такий спір буде адміністративним, а не господарським, а значить, справа розглядатиметься адміністративним судом. Але на це положення слід орієнтуватися також із урахуванням застереження «якщо інше не передбачено законом». ГПК, наприклад, відносить справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати до компетенції господарських судів, незважаючи на те, що названі суб'єкти наділені владними повноваженнями. До компетенції господарських судів віднесені і спори про визнання недійсними актів про видачу документів на право інтелектуальної власності.

Якщо однією зі сторін спору виступає іноземний суб'єкт, потрібно визначитися з таким процедурним питанням: чи підлягає взагалі спір розгляду судами України. Для цього слід звернутися до ст. 75–77 Закону України «Про між-

народне приватне право», де міститься перелік тих випадків, які можуть розглядатися судами України, якщо одна зі сторін спору звернеться до них за вирішенням спору, що виник [5].

У той же час процесуальне законодавство встановлює перелік випадків, коли спір може розглядатися тільки судом України та до суду іншої держави для його розгляду звернутися не можна. Крім того, відповідно до ст. 38 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон про ЗЕД) за угодою сторін спору він може бути переданий на розгляд до Міжнародного комерційного арбітражного суду чи Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України або інших органів вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або інше не передбачено міжнародними договорами України [6].

Адміністративні справи відрізняються від справ господарської юрисдикції за участю суб'єктів владних повноважень особливим змістом правовідносин між сторонами та предметом позовних вимог (ст. 17 КАСУ [7]).

Слід зауважити, що в законах та інших нормативно-правових актах часто зустрічається лише загальна вказівка про розгляд спорів у суді (без конкретизації, в якому саме) або взагалі не згадується про судовий порядок розгляду спорів. Це створює певні труднощі, оскільки в таких випадках суб'єкту права доведеться самому вирішувати, в який суд звертатися. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 26 Закону України «Про режим іноземного інвестування» в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України, підлягають розгляду спори між іноземними інвесторами і державою, що виникають із питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями [8]. Такий спір з урахуванням того, що він буде пов'язаний з реалізацією органами державної влади своїх владних повноважень, спрямованих на регулювання іноземних інвестицій, буде підлягати розгляду адміністративним судом.

Як зазначено в ч. 2 ст. 26 Закону «Про режим іноземного інвестування», всі інші спори за участю іноземних інвесторів також підлягають розгляду в судах України, але за наявності домовленості сторін вони можуть розглядатися в третейських судах, у тому числі за кордоном. Ураховуючи приписи ст. 39 Закону про ЗЕД, якщо іноземним інвестором виступає юридична особа, спір буде розглядатися в господарському суді, якщо ж фізична – у загальному.

Всі наведені вище приклади є прикладами невизначеної підвідомчості, тобто законодавець не уточнює, про які суди йдеться – про господарські, загальні або інші. В таких випадках під час визначення підвідомчості слід виходити з суб'єктного складу учасників спору та характеру спірних правовідносин, а також керуватися роз'ясненнями та рекомендаціями Верховного суду України та Вищого господарського суду України.

Кримінальне процесуальне право призначено для регулювання діяльності з розслідування, розгляду та вирішення кримінальних справ. Кримінальні процесуальні норми регулюють діяльність щодо порушення кримінальних справ, попереднього розслідування злочинів і розгляду кримінальних справ у суді. В центрі таких правовідносин знаходиться юридичний конфлікт, урегулювання якого вимагає від спеціально уповноважених органів держави здійснення певних дій у передбаченій процесуальній формі. Таким чином, виникають інші правовідносини між іншими суб'єктами, врегулювання яких із боку держави є в кінцевому рахунку гарантією досягнення завдань, визначених кримінальним законодавством.

Конституційне судочинство, або судовий конституційний процес, є різновидом юрисдикційного процесу як встановлених Конституцією і Законом «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон про КСУ) [9] повноважень цього Суду розглядати і вирішувати справи про відповідність законів і інших правових актів Конституції України та давати офіційне тлумачення Конституції і законів України.

Конституційна юрисдикція здійснюється у формі спеціального конституційного провадження чи процедури відповідно до визначених принципів (ст. 4 Закону про КСУ), повноважень (глави 2, 7 Закону про КСУ), особливого порядку звернення до КСУ (глава 6 Закону про КСУ) та спеціального характеру рішень і висновків КСУ (глава 8 Закону про КСУ) [10, с. 158]. У процесі конституційного судочинства також реалізується право на доступ до судочинства, судовий захист та на повноважний суд [10, с. 158–159].

Кожен з названих юрисдикційних процесів має базуватися на вимозі, відповідно до якої процесуальні дії та прийняття рішень уповноваженим суб'єктом здійснюються виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України; додержання вимог закону забезпечується систематичним контролем із боку вищестоя-

щих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом, правом оскарження встановленими законом способами. Це один із проявів принципу законності.

Випадки, коли процесуальні відносини не врегульовані, нечітко визначені, створюють загрозу порушення прав та інтересів фізичних чи юридичних осіб. З метою уникнення помилок у правозастосовній практиці на основі вивчення і узагальнення судової практики, аналізу судової статистики Пленум Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів дають роз'яснення з питань застосування законодавства, норм процесуального права та організації судової діяльності. Ці роз'яснення хоча й не є нормами права, але, враховуючи ту обставину, що постанови Пленуму відображають позицію Верховного Суду України з певних питань, нижчі суди не можуть їх ігнорувати, вже хоча б тому, що у разі оскарження їх рішень Верховний Суд, очевидно, матиме ту саму позицію [11, с. 51].

На проблеми, що мають місце в Україні під час юрисдикційної правозастосовної діяльності і призводять до формування негативної для України практики Європейського суду з прав людини в інформаційному листі від 11.05.2012 № 1234/12/13-12 [12] звертає увагу Вищий адміністративний суд України. Так, серед проблем, які призводять до визнання Європейським судом із прав людини порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, названо:

порушення права на здійснення досудового слідства та розгляду справи судом протягом розумних строків, які пов'язані надмірною тривалістю розгляду справи судом, зокрема, у зв'язку з численними випадками відкладення судових засідань, довготривалими та неодноразовими затримками у разі призначення судових засідань, незабезпеченням явки свідків або інших учасників процесу, затримками під час організації запису судових засідань та оголошенні вироку тощо. Про визнане Європейським судом з прав людини порушення права на розгляд справи упродовж розумного строку у справах «Крижанівський проти України», «Онопко проти України» Вищий адміністративний суд України інформував адміністративні суди листами від 01.02.2012 № 279/11/13-12 та від 05.03.2012 № 1024/11/13-12, в яких звернув увагу на необхідність дотримання строків розгляду адміністративних справ;

– неодноразове повернення справ судом на додаткове розслідування та/або новий розгляд до суду нижчої інстанції;

– тривалий розгляд справ судом касаційної інстанції;

– порушення принципів рівності сторін, юридичної визначеності та права на захист, на розгляд справи безстороннім судом, на доступ до суду, на виконання рішення національного суду тощо. Так, зокрема, порушення принципу рівності сторін було констатовано в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Коробов проти України», оскільки розгляд справи заявника Верховним Судом України відбувався за його відсутності, але за участю прокурора, який мав можливість усно представляти свою позицію.

Суттєвий вплив на подальший розвиток процесуальних норм здійснюють інтеграційні процеси. Це відчувається не тільки на рівні впливу практики Європейського суду з прав людини на вітчизняну судову практику, імплементації положень міжнародних нормативних договорів, але й у сфері перейняття суто технічного та організаційного досвіду, що може бути використаний у юрисдикційній діяльності за умови належного його забезпечення з боку процесуальних норм.

Так, як приклад можна навести впровадження інструменту Twinning, що було започатковано Європейською Комісією в 1997 році у контексті розширення Європейського Союзу. Цей новий інструмент інституціональної розбудови був створений із метою інтеграції законодавства ЄС у законодавство країн-бенефіціарів. На сьогодні впроваджено більше двох тисяч проектів Twinning (проект «Підвищення ефективності та якості управління адміністративних судів в Україні»). Загальна мета проекту – підвищення функціональної якості адміністративних судів шляхом розвитку їх функціональних можливостей і впровадження передової європейської та світової практики, і таким чином зміцнення верховенства права в Україні.

У правозастосовній практиці України, на жаль, продовжує панувати підхід, коли порушення процедурних вимог до порядку реалізації своїх повноважень органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами не вважається достатньою підставою для скасування прийнятого ними рішення. Так, зокрема, в практиці Вищого адміністративного суду України переважаючою залишається позиція, відповідно до якої порушення порядку проведення перевірки не є підставою для скасування її результатів. Так, наприклад, в ухвалі Вищого адміністративного

суду України від 15.12.2011 № К-56215/09 суд виходив з того, що недотримання податковим органом вимог законодавства під час проведення перевірки фінансово-господарської діяльності платника не звільняє останнього від передбаченої чинним законодавством відповідальності за допущені ним порушення вимог податкового та іншого законодавства. Таким чином, на думку суду, навіть виявлений факт незаконності проведення спірної перевірки не має обов'язковим наслідком недійсність рішень, прийнятих за результатами цієї перевірки [13].

Слід підкреслити, така практика вищого спеціалізованого суду не є прийнятною, оскільки порушує базові гарантії на справедливе судочинство. А от порушення процедури з боку осіб приватного права, що не призвели до порушення матеріальних норм права, негативних наслідків тягнути не повинні. Відсутність процедури реалізації права не може бути підставою для відмови в його реалізації. Навпаки, відсутність процедури реалізації владних повноважень робить неможливою їх реалізацію.

Особливістю звернення до процесуальних норм права у процесі правозастосування сьогодні є те, що розкриття їх змісту має відбуватися із урахуванням практики Європейського суду з прав людини та його правових позицій. Україна, закріпивши спочатку в Конституції право кожного на звернення за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових органів, а згодом, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Отже, громадяни України, а також ті, хто на законних підставах перебуває на її території, реалізують право «після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» (ч. 4 ст. 55 Конституції України [14]). Для держави це новий механізм захисту прав людини, застосування якого ускладнюється як проблемами реформування самої судової системи, так і тим, що Україна є державою з континентальною системою права, в той час як право Європейського суду з прав людини – прецедентне. Як зазначає П. Рабінович, справжній сенс багатьох норм Конвенції, сформульованих здебільшого в надто абстрактній, часто оціночній формі, конститується, з'ясовується лише після їх тлумачення і застосування в рішеннях Суду. Практика Суду (а це сотні рішень) розвивається за

відверто прецедентним принципом [15]. А тому знання й урахування прецедентних рішень Суду, засвоєння специфіки його професійного мислення – одне з найактуальніших завдань, що постають нині перед суддями та будь-якими іншими суб'єктами захисту прав людини в Україні. Як зазначає І. Камерон, для національного суду питання полягає у застосуванні норми закону в світлі Конвенції [16, р. 35]. У Кримі-

нальному процесуальному кодексі України передбачено норму, відповідно до якої суди мають застосовувати і тлумачити процесуальне законодавство з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Тема судових процесуальних гарантій у Європейській Конвенції з прав людини та Конституції України є стрижневим аспектом питання про права людини [17].

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Редакція від 24.07.2014.
2. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Редакція від 27.09.2014.
3. Жилінкова І. Особливості здійснення суб'єктивних цивільних прав / І. Жилінкова // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 1 (68). – С. 100–107.
4. Господарський процесуальний кодекс України : закон України від 06.11.1991 № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>. – Редакція від 08.05.2014.
5. Про міжнародне приватне право : закон України від 23.06.2005 № 2709-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-iv>. – Редакція від 09.06.2013.
6. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України від 16.04.1991 № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. – Редакція від 19.04.2014.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : закон від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. – Редакція від 27.04.2014.
8. Про режим іноземного інвестування : закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>. – Редакція від 11.08.2013.
9. Про Конституційний Суд України : закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-вр>. – Редакція від 19.04.2014.
10. Костицький М. Доказування в конституційному судовому процесі / Костицький М. // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4/5. – С. 158–163.
11. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / за ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонової. – Харків : Одиссей, 2005. – 552 с.
12. Інформаційний лист [Вищого адміністративного суду України] від 11.05.2012 № 1234/12/13-12 : [Про виконання рішень Європейського суду з прав людини] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ASS00140.html.
13. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 15.12.2011 № К-56215/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoscope.com/act-uxvala-sudu-k-56215-09-s-gordijchuk-m-p-15-12-2011-ne-viznacheno-s>.
14. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
15. Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування / П. Рабінович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AId=31>.
16. Cameron I. The Swedish Experience of the European Convention on Human Rights since Incorporation / I. Cameron // Int'l & Compar. L. Quart. – V. 48. – 1999. – P. 20–56.
17. Круїс К. Процесуальні гарантії в Європейській конвенції з прав людини (стаття 6) та Конституції України / К. Круїс // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 2. – С. 48–53.

Надійшла до редколегії 08.10.2014

СИДОРЕНКО О. А. ПРАВОРЕАЛИЗАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ЗНАЧЕНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ НОРМ

Рассмотрено значение процессуальных норм права в правореализационной деятельности путём установления их роли в процессе осуществления судопроизводства. Констатируется, что нормы права преимущественно содержат в себе как материальную, так и процессуальную составляющую, каждая из которых может проявляться на разных этапах правового регулирования. Это особенно проявляется на этапе непосредственной правореализации: особенно ощутимым становится то, что разделение норм на процессуальные и материальные является разделением норм права не по признакам, а по роли в регулировании общественных отношений на определённом этапе. Существенное влияние на дальнейшее развитие

процессуальных норм оказывают интеграционные процессы. Обосновано, что раскрытие содержания процессуальных норм права должно происходить с учётом практики Европейского суда по правам человека и его правовых позиций.

Ключевые слова: *правореализация, процессуальные нормы права, система права, процедура, регулирование, правовые позиции, Европейский суд по правам человека.*

SYDORENKO O. O. EXERCISE OF THE RIGHT: IMPORTANCE OF PROCEDURE NORMS

The article deals with the issue due process of law in the activities insurance of the right, which is revealed through the establishment of their role in the implementation of justice. The main aim of the process is to achieve a legally significant result that a certain pattern of behavior of participants of public relations laid down in the relevant substantive law and expressed in the form of a certain legal act (the Act). Procedural rules regulate the relations arising in the implementation of the substantive law. The rules of law predominantly contain both substantive and procedural components, each of which may find itself on different stages of legal regulation. This is particularly evident at the stage of direct realization of the right. The norm acquires procedural nature, establishing rules of conduct as part of determining the integrity of the implementation procedures of a permit or duties; beyond the procedure the norm either loses self-regulatory significance, or is regarded as a rule of substantive law. Thus, during the immediate implementation of the law it becomes particularly noticeable that the separation rules on the procedural and substantive rules of the law is based not on the grounds of determining their essential nature, but on the role in the regulation of social relations at a certain stage of the law implementation. Jurisdictional processes should be based on the requirement that the proceedings and decisions of the authorized subjects are carried out exclusively on the basis, within the authority and the manner provided by the Constitution and the laws of Ukraine; compliance with the requirements of the law is provided by a systematic control of the parent bodies and officials, the prosecutor's supervision, the right of appeal established by the law. Integration processes make significant impact on the further development of procedural rules implementation. It is observed not only at the level of influence of the European Court of Human Rights on domestic jurisprudence, the implementation of the provisions of international legal instruments, but also in the field of borrowing purely technical and organizational experience, which can be used in the jurisdictional activity when properly ensured by the procedural rules. In legal practice in Ukraine, unfortunately, a certain approach continues dominate when a breach of procedural requirements on the exercise of their powers by public authorities, local governments and their officials is not considered sufficient grounds for cancellation of their decision. Substantiated that the disclosure of the content of the procedural rules of law must be based on the practice of the European Court of Human Rights and its legal position. The Criminal Procedure Code provides for the rule that the courts should apply and interpret the procedural law in accordance with the practice of the European Court of Human Rights.

Keywords: *realization of the right, procedural rules of law, legal system, procedures, regulation, legal positions, European Court of Human Rights.*